

EPISTEME

XV OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA FILOZOFICZNA

ABSTRAKTY

Redakcja:
Joanna Jędrzejewska
Kamil Maciąg

Lublin, 28 maja 2022 r.

**XV Ogólnopolska Konferencja
Filozoficzna EPISTEME**

Abstrakty

XV Ogólnopolska Konferencja Filozoficzna EPISTEME

Abstrakty

Redakcja:
Joanna Jędrzejewska
Kamil Maciąg

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL
Lublin 2022

XV Ogólnopolska Konferencja Filozoficzna EPISTEME
28 maja 2022 r.

Abstrakty

Redakcja:

Joanna Jędrzejewska

Kamil Maciąg

Skład i łamanie:

Monika Maciąg

Projekt okładki:

Marcin Szklarczyk

© Copyright by Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ISBN 978-83-67194-50-1

Wydawca:

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ul. Głowackiego 35/348

20-060 Lublin

www.fundacja-tygiel.pl

Komitet Naukowy:

- **ks. dr hab. Maciej Bała, prof. uczelni**, Katedra Filozofii Kultury i Religii, Instytut Filozofii, Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
- **prof. dr hab. Dariusz Łukasiewicz**, Katedra Historii Filozofii, Instytut Filozofii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- **dr hab. Maciej Woźniczka, prof. UJD**, Katedra Filozofii, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
- **dr Justyna Herda**, Katedra Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych, Wydział Filozofii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
- **dr Michał Stachurski**, współpracujący z Fundacją Obserwatorium Społeczne we Wrocławiu
- **dr Dorota Tymura**, Katedra Historii Filozofii i Filozofii Porównawczej, Instytut Filozofii, Wydział Filozofii i Socjologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Komitet Organizacyjny:

- Ewelina Chodźko
- Alicja Danielewska
- Iwona Domina
- Joanna Jędrzejewska
- Kinga Kalbarczyk
- Joanna Kozłowska
- Kamil Maciąg
- Monika Maciąg
- Izabela Mołdoch-Mendoń
- Paulina Pomajda
- Marcin Szklarczyk
- Paulina Szymczyk

Organizator:

Fundacja
TYGIEL

Spis treści

Wystąpienia Gości Honorowych

Czy duchowość ateistyczna zastąpi duchowość religijną? Propozycja francuskiej filozofii religii	11
Idee czy ideologie – problem z edukacją filozoficzną w Polsce	12
Nauka a zagadnienie racjonalności przekonań religijnych.....	13

Wystąpienia Uczestników

Kompensacja jako odpowiedź mózgu na zawodność zmysłów	17
Masoneria: program społeczny, polityczny czy filozofia popularna w duchu oświeceniowym – na podstawie analizy „Morals and Dogma” Alberta Pike’a?	18
Między sztuką, kulturą a filozofią. Wybrane aspekty komunikatu wizualnego w masonerii i na jej pograniczach	20
Ochrona pracy, obowiązek pracy i prawo do pracy a polskie zapisy konstytucyjne w XX wieku. Spojrzenie filozoficzne	22
Okiełznanie nonsensu. Logika Boczwarą jako narzędzie semiotycznych analiz.....	23
Poglądy Friedricha Schleiermachera na przekład	24
Prawo do znaczącego milczenia	25
Proces tłumaczenia jako brakujące ogniwo teorii prawdy	26
Sztuka i Braterstwo, czyli Abramowski czyta Tołstoja.....	27
Zasada „Ought Implies Can” a preskrytywizm Richarda Hare’a	28
Indeks Autorów	29

Wystąpienia Gości Honorowych

Czy duchowość ateistyczna zastąpi duchowość religijną? Propozycja francuskiej filozofii religii

ks. dr hab. Maciej Bała, prof. uczelni, Katedra Filozofii Kultury i Religii, Instytut Filozofii, Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Celem referatu jest przedstawienie kilku francuskich filozofów, którzy w swojej twórczości podejmują kwestię ateistycznej duchowości. Do takich należy zaliczyć przede wszystkim takich współczesnych autorów, jak M. Onfary'a, L. Ferry'ego, czy A. Compte-Sponville. Nie jest to oczywiście wyczerpująca lista myślicieli, którzy we francuskim środowisku filozoficznym negują istnienie Boga lub postawy religijne. To, co ich wyróżnia to pojawienie się konstruktywnej propozycji duchowości ateistycznej, która ma zająć miejsce tradycyjnej duchowości religijnej. W jej rozumieniu, po krytyce religii nie pozostaje pustka, lecz pojawia się możliwość zastąpienia „złudnych dobrodziejstw” religii duchowością, która w takim rozumieniu nie musi odwoływać się do transcendencji osobowej. Czy jednak duchowość ateistyczna jest alternatywą dla duchowości tradycyjnej (religijnej). Czy duchowość ateistyczna jest w stanie zastąpić propozycje tradycyjnych religii, a może stanowi pewne uzupełnienie duchowości religijnej?

Idee czy ideologie – problem z edukacją filozoficzną w Polsce

dr hab. Maciej Woźniczka, prof. UJD, Katedra Filozofii, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

W Polsce istnieje poważny problem dotyczący zakresu i charakteru edukacji filozoficznej. Mimo deklarowanego powrotu do samodzielności kulturowej (transformacja ustrojowa – idee wolności, niezależności, otwarcia na kulturę europejską) nie nastąpił powrót do powszechnego kształcenia filozoficznego w szkole średniej. Przyczyny tego stanu rzeczy przedstawione będą w trzech podstawowych zespołach problemowych. Po pierwsze, zwrócona zostanie uwaga na konteksty światopoglądowe związane z kształceniem filozoficznym (np. relacja między nauczaniem filozofii a nauczaniem religii). Po drugie, przedstawione będą odniesienia między ideami a ideologiami w edukacji filozoficznej. Tu scharakteryzowane będą konsekwencje negatywnej zamiany idei edukacyjnych na ideologie edukacyjne. Po trzecie, omówiony zostanie destrukcyjny wpływ oddziaływań politycznych na edukację filozoficzną. Najważniejszą kwestią jest tutaj pomijanie roli i znaczenia środowiska ekspertów edukacyjnych i w konsekwencji nadmierne upolitycznienie (uzależnienie od woli polityków) edukacji w Polsce.

Jako wyjście z omawianych trudności proponuje się wprowadzenie w Polsce powszechnego kształcenia filozoficznego, opartego na zróżnicowanych konwencjach edukacyjnych: scjentystycznej, egzystencjalno-aksjologicznej, metafizycznej i postmodernistycznej.

W konkluzji przedstawiona zostanie teza, iż mimo deklarowanej potrzeby funkcjonowania wysokiej kultury filozoficznej w Polsce istnieją poważne bariery: właśnie światopoglądowe, ideologiczne i polityczne, które praktycznie wykluczają kształcenie filozoficzne w polskiej szkole.

Nauka a zagadnienie racjonalności przekonań religijnych

prof. zw. dr hab. Dariusz Łukasiewicz, Katedra Historii Filozofii, Instytut Filozofii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

W wystąpieniu zamierzam przedstawiać najbardziej dyskutowane argumenty na rzecz ateizmu mające również świadczyć o irracjonalności przekonań religijnych. Do argumentów tych należą argument z istnienia zła, argument z istnienia osób niewierzących, argument z istnienia wielości religii, argument z istnienia konfliktu pomiędzy nauką a religią oraz argument z braku konkluzywnych dowodów na istnienia Boga. Kolejna część wystąpienia będzie poświęcona argumentowi z istnienia konfliktu pomiędzy nauką a religią oraz omówieniu możliwych sposobów uchylecia tego konfliktu. Następnie przejdę do prezentacji argumentu Alвина Plantingi za tezą, że konflikt istnieje, ale pomiędzy nauką a ateizmem (naturalizmem). W końcowej części wystąpienia przedstawię własną modyfikację argumentu Plantingi i sformułuję uwagi podsumowujące dotyczące zagadnienia racjonalności przekonań religijnych.

Wystąpienia Uczestników

Kompensacja jako odpowiedź mózgu na zawodność zmysłów

Edyta Orman, edytaorman@umg.pl, freelancer

Kompensacja jest wieloznacznym pojęciem zawierającym w sobie pojęcie adaptacji, czyli przystosowania. Kompensacja oznacza bowiem przejęcie funkcji jakiegoś narządu (w razie jego schorzenia lub utraty) przez nieuszkodzoną część tego narządu albo przez inny narząd.

Angielski neurolog Oliver Sacks używa pojęcia kompensacji także w znaczeniu wykorzystania (w celach adaptacyjnych) alternatywnych narzędzi kulturowych, tj. język migowy osób głuchoniemych. W książce „Zobaczyć głos. Podróż do świata ciszy” Sacks – powołując się na L.S. Wygotskiego – przypomina o tym, iż język migowy umożliwia nie tylko odwołanie się do zmysłów, których funkcjonowanie nie jest upośledzone, lecz także nadanie znaczenia doświadczeniu zmysłowemu, tzn. przejście od percepcji do koncepcji. Język ów jest więc optymalną metodą na dotarcie do umysłu osoby niesłyszącej, zapewnienie jej rozwoju i uwzględnienie jej odmierności.

Sacksowskie „Oko umysłu” podnosi z kolei problem niewyobrażalnej dla osób widzących hiperostrości słuchu i dotyku osób ociemniałych, uzyskanej przez nich dzięki adaptacyjnej zmianie (innemu przypisaniu i wykorzystaniu) części kory wzrokowej. Różnorodność opisywanych przez neurologa wizualnych doświadczeń pacjentów skłania go do powątpiewania w istnienie typowego doświadczenia osoby ociemniałej. Adaptację może ukształtować świadoma motywacja, wola i cel lub dominująca konstytucja fizjologiczna. Na świat osoby niewidzącej składają się w dużej mierze stany międzymysłowe i metamodalne, co uniemożliwia oddzielenie tego, co wzrokowe od tego, co słuchowe.

Sacks nie ustaje w pytaniu o plastyczność mózgu, innymi słowy o mechanizmy pozwalające na zastąpienie zmysłów ich substytutami, jak też o możliwość występowania u niewidomych doświadczeń zmysłowych zapośredniczonych przez język i niewizualne obrazy umysłowe. W „Antropologu na Marsie” neurolog rozważa niezaakceptowanie przez pacjenta odzyskania wzroku po latach niewidzenia, a w „Bez władności wzroku...” – własną niemożność pogodzenia się z utratą wzroku zapowiadającą śmierć.

Masoneria: program społeczny, polityczny czy filozofia popularna w duchu oświeceniowym – na podstawie analizy „Morals and Dogma” Alberta Pike’a?

Wojciech Mościbrodzki, *w.moscibrodzki@gmail.com*, kierunek: Grafika, Wydział Informatyki i Nowych Technologii, Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku, www.wsb.gda.pl

W dyscyplinie badań nad masonerią nie od dziś stawiane jest pytanie o istotę wolnomularstwa. Czy jest ono ruchem społecznym, fenomenem kulturowym, programem politycznym czy też może można mówić wręcz o systemie filozofii wolnomularskiej.

Próby znalezienia odpowiedzi na tak postawione pytanie nie ułatwia fakt, że ruch masoński jest w istocie głęboko zróżnicowany. Konserwatywna masoneria anglosaska zdecydowanie podkreśla swoją apolityczność i choć stroni od zajmowania stanowiska w sporach transcendentálnych, to podkreśla wymóg wiary w boga i nieśmiertelność duszy. Wielka Zjednoczona Loża Anglii (oraz obediencje przez nią rozpoznawane) zabraniają poruszania podczas prac tematów związanych z polityką i religią.

Z kolei masoneria typu romańskiego, adogmatyczna i laicka nie boi się formułowania określonych, a nawet zdecydowanych stanowisk politycznych, akcentując społeczny i państwowotwórczy charakter ruchu. Wielki Wschód Francji organizuje konferencje i panele dyskusyjne poświęcone migracji, świeckości państwa czy praktycznym aspektom wdrażania tolerancji w XXI wieku.

Inny problem dla masonologii wynika z braku ściśle określonego i powszechnie uznanego kanonu masonkości (próby jego określenia w postaci tzw. landmarków trwały od początku XVIII w. i nie przyniosły rozstrzygnięcia). Oznacza to, że analizie poddaje się zazwyczaj zestawy poglądów prezentowanych przez różne loże i obediencje. Są więc one z oczywistych względów subiektywne i nie mogą rościć sobie pretensji do bycia podstawą sądów ogólnych.

W niniejszym wystąpieniu autor poddał analizie „Morals and Dogma” – jedno z nielicznych dzieł, które uznaje się powszechnie i bezspornie za

wykładnię aksjologiczną Rytu Szkockiego Dawnego i Uznanego, jednego z najbardziej rozpowszechnionych współcześnie systemów masonskich (ukonstytuowanego w Prusach przez Fryderyka Wielkiego i zreformowanego przez Alberta Pike'a). Na podstawie analizy tego tekstu (oraz pośrednio wywodzących się od niego treści współczesnych wystąpień lożowych) autor przedstawił swoje argumenty w dyskusji dotyczącej istoty wolnomularstwa, zwracając uwagę na – często pomijane lub przemilczane – wątki polityczne w programie Pike'a.

Między sztuką, kulturą a filozofią. Wybrane aspekty komunikatu wizualnego w masonerii i na jej pograniczych

Wojciech Mościbrodzki, w.moscibrodzki@gmail.com, kierunek: Grafika, Wydział Informatyki i Nowych Technologii, Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku, www.wsb.gda.pl

Wolnomularstwo określa się często (za definicją wywodzącą się od pastora Jamesa Andersona) jako „system etyczny skryty za zasłoną alegorii i przekazywany za pomocą symboli”. Wolnomularstwo można także rozpatrywać jako fenomen kulturowy, społeczny, a nawet polityczny. Jest ono także obszarem zainteresowania filozofii, wyrastając z ducha oświeceniowego, ale nie odcinając się od swoich korzeni neoplatońskich, gnostycznych czy hermetycznych.

Z drugiej strony, sztuki piękne są często definiowane jako specyficzny system komunikacji, odwołujący się przede wszystkim do sfery wizualnej. Jest to pogląd dominujący zwłaszcza w sferze projektowej, ale mający także spore uznanie w domenie artystycznej.

Warto także zauważyć, że wielu wybitnych artystów i teoretyków sztuki było wolnomularzami (jak Alfons Mucha, Marc Chagall, Felicien Rops, Konstantine Rosenthal), odwoływało się do fundamentów masońskiego widzenia świata (jak William Blake), albo pozostawało w kręgu wpływów zbliżonych do wolnomularstwa i ezoteryki (jak Wasilij Kandinsky).

Oba światy znajdowały część wspólną, którą był język symboliczny. Nie sposób tu także nie wskazać, że loże wolnomularskie w okresie przekształcania się ze średniowiecznych gildii rzemieślniczych w grupy filozoficzne, duchowe i ezoteryczne (co rozpoczęło się wraz rozwojem oświecenia w Anglii i Szkocji), sięgnęły korzeniami do wątków alchemicznych i różokrzyżowych. Odbywało się to zarówno w warstwie intelektualnej, jak i w odniesieniu do tradycji wizualnej (manuskrypty i traktaty alchemiczne). Ponadto, w kręgach wolnomularskich, już od czasów Statutów Schawa (1598 i 1599) pojawiali się ludzie związani ze sztukami pięknymi, żywo zainteresowani teorią architektury, estetyką czy teorią harmonii.

Jest zatem oczywiste, że spuścizna wizualna wolnomularstwa jest bogata i silnie powiązana z filozofią ruchu. Ornamentyka masońska nie pełni jedynie roli dekoracyjnej i estetycznej, jest nośnikiem symbolicznego komunikatu, zrozumiałego dla adeptów. Dotyczy to zarówno regaliów, drobnych akcesoriów lożowych, obrazów o tematyce masońskiej (lub tą tematyką inspirowanych) oraz tableau d'loge, które w istocie pełniły rolę „wykładu filozoficznego” dla wtajemniczonych. Współcześnie, symbole masońskie wyszły poza krąg łóż i są poddawane najróżniejszym reinterpretacjom – zarówno w odniesieniu do kultury wyższej, jak i popularnej (od filmów, książek po rozrywkę elektroniczną).

W wystąpieniu autor dokonał przedstawienia wybranych aspektów obszaru wspólnego sztuki i filozofii w kontekście symboliki masońskiej, w odniesieniu do czasów przeszłych jak i współczesnych.

Ochrona pracy, obowiązek pracy i prawo do pracy a polskie zapisy konstytucyjne w XX wieku. Spojrzenie filozoficzne

Michał Stachurski, michal.stachurski@poczta.onet.pl, współpracujący z Fundacją Obserwatorium Społeczne we Wrocławiu

W najnowszej historii polskiego konstytucjonalizmu zauważyć można pewną ewolucję podejścia do pracy. W dwudziestoleciu międzywojennym zarówno w konstytucji marcowej z 1921 r. jak i konstytucji kwietniowej z 1935 roku pojawił się zapis o ochronie pracy przez państwo. Konstytucja PRL z 1952 roku wprowadziła zapis o obowiązku świadczenia pracy przez obywatela, zaś Konstytucja RP z 1997 roku zmodyfikowała stosunek państwa do pracy poprzez wprowadzenie terminu „prawo do pracy”. Te trzy podejścia związane z trzema terminami: ochrona pracy, obowiązek pracy i prawo do pracy ujawniają także pewną perspektywę etyczno-społeczną zarówno od strony funkcjonowania państwa, jak i gospodarki, ale także i samego obywatela. Zaprezentowany temat odnosi się właśnie do powyższych zagadnień z uwzględnieniem zarówno problematyki etycznej, jak i ekonomicznej, a także w zakresie filozofii prawa. W wystąpieniu skorzystano zarówno z interpretacji prawniczej, jak również interpretacji filozoficznej. Podstawą tej refleksji będzie analiza takich tekstów jak: wspomniane wyżej akty prawne (wybrane fragmenty ustaw zasadniczych z II RP, PRL i III RP), fragmenty z wybranych dzieł odnoszących się do filozofii prawa, a także opracowania dotyczące etyki pracy (Ślipko, Tischner, Heidegger itd.) Z jednej strony można uznać, iż jest to namysł historyczny, lecz jak pokazuje zarys dotyczący problematyki ewolucji stosunku Polski jako państwa do zagadnienia pracy, wątek ten rozszerza się na kwestie etyczne, społeczne i ekonomiczne.

Okiełznanie nonsensu. Logika Boczwara jako narzędzie semiotycznych analiz

Bartosz Kośny, bartosz.kosny@gmail.com, Szkoła Doktorska, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Wrocławski, www.wns.uni.wroc.pl

Wielowartościowe rachunki logiczne powstały w pierwszej połowie XX wieku. Od początku były inspiracją intelektualną dla filozofów i matematyków. Stanowiły swoiste wyzwanie, które postrzegano jako niebezpieczny wyłom w gmachu zdroworozsądkowej, dwuwartościowej logiki klasycznej. Tam, gdzie jedni widzieli problem, inni dostrzegali doniosłe narzędzie poznawcze. Powstały rachunki trójwartościowe, czterowartościowe, wreszcie nieskończenie-wielowartościowe, lecz to trzecia, różna od Prawdy i Fałszu, wartość logiczna była pierwszym wyzwaniem rzuconym intelektualistom. Pojawiły się różne pomysły dotyczące potencjalnych zastosowań trójwartościowości: fizykalne (mechanika kwantowa), ontologiczne (niezdeteminowana przyszłość), lecz jednym z najciekawszych było podejście semantyczne.

Radziecki akademik Dymitr Boczwara zaadaptował trójwartościowy rachunek Kleene'go w celu analizy zdań, które były bezsensowne – to im przypisał dodatkową wartość logiczną. Zdania złożone (alternatywa, koniunkcja czy implikacja), których przynajmniej jeden z członów jest pozbawiony sensu, w całości uznane zostają za bezsensowne. Susan Haack porównała ten efekt do zaraźliwości.

W niniejszej pracy Autor podjął pytanie, czym jest sens i bezsens w perspektywie logicznej oraz jakie własności tychże uwypukla logika zdań Boczwara, znana również jako B3. Omówił jej podstawowe własności metalogiczne. Następnie Autor odniósł się do idei gier językowych Wittgensteina i w oparciu o nią przedstawił własną propozycję rozumienia nonsensu logicznego jako niepoprawnego użycia znaków, czyli rozegrania gry łamiącego wyjściowe reguły. Pokazał, że złamanie reguł infekuje grę w podobny sposób, jak trzecia wartość u Boczwara zaraża wyrażenia złożone. Argumentował za tezą, że B3 ma potencjał do rozjaśnienia zorientowanych semiotycznie badań filozoficznych.

Poglądy Friedricha Schleiermachera na przekład

Hanna Makurat-Snuzik

Referat dotyczy poglądów niemieckiego filozofa i teologa Friedricha Schleiermachera (1768-1834) na zagadnienie przekładu. Ugruntowana filozoficznie i hermeneutycznie teoria przekładu niemieckiego myśliciela została przedstawiona w jego pracy pod tytułem „Über die verschiedenen Methoden of Übersetzens” (pol. „O różnych metodach tłumaczenia”). Refleksje Schleiermachera związane z działalnością translatorską oparte są w dużej mierze na krytycznej analizie dotychczasowych przekładów Pisma Świętego. Schleiermacher zwraca uwagę na możliwość posłużenia się podczas dokonywania tłumaczenia metodą imitacji lub parafrazy, zaś wybór odpowiednich środków translatorskich zależy od gatunku tekstu wyjściowego oraz od celu przekładu. Schleiermacher zauważa jednocześnie, że podczas dokonywania translacji fundamentalne znaczenie ma zarówno szczegółowa analiza tekstu źródłowego, jak i holistyczne obraz całego przekładanego tekstu. Istotna jest również uwaga Schleiermachera dotycząca tego, że czasem tłumacz musi zmodyfikować oryginał, by przełożone dzieło brzmiało w sposób naturalny z perspektywy odbiorcy. Według Schleiermachera autentyczność tekstu docelowego powinna być dla tłumacza jednym z ważniejszych celów i aby go osiągnąć powinien on dokonywać interpretacji przekładanego tekstu. Schleiermachera można uznać za jednego z prekursorów współczesnej teorii przekładu. Co istotne, nie tylko teoretycznie wyłożył on metody dokonywania tłumaczenia, ale też starał się je wykorzystać w praktyce, tłumacząc na język niemiecki dzieła Platona.

Prawo do znaczącego milczenia

Adam R. Prokop, Fundacja Obserwatorium Społeczne

W II poł. XX w. polska filozof Izydora Dąbska (1904-1983) zaprezentowała w dwóch artykułach autorską teorię sygnikatywnego milczenia. Wyodrębniła w niej sześć możliwych dróg poszukiwania znaczeń dla tego zjawiska różnego od mowy oraz spacjonowania. Jedną z nich stanowił element taktycznego działania, inną kategorię etyczną. Trzydzieści lat później Jolanta Rokoszowa (1947-1997) powiązała na poziomie językoznawczym ów fenomen z prawem świadka, także oskarżanego, do milczenia. Niniejszy przyczynek, uznając za uzasadnioną funkcję trójargumentową x milczy do y o z , pokazuje możliwe znaczenia wykorzystania tegoż prawa, do dzisiaj stosowanego oraz interpretowanego przez jurystów, w nawiązaniu do teorii Dąbskiej, a zilustrowanego przykładami znanymi z literatury pięknej, tudzież kinematografii. Najbardziej sztandarowe, moralnie negatywnie kojarzone, odczytanie użycia omawianego przywileju w kontekście nieprzyznawania się do popełnionych czynów w celu uniknięcia konsekwencji, zostanie zestawione z możliwością lojalnej ochrony innych osób lub dóbr, sprzeciwem wobec konkretnej legislatury, a także z niemocą odpowiedzi, związaną m.in. z cechami charakterologicznymi. Tak zarysowane meritum, dla dookreślenia perspektywy badawczej, a także ułatwienia zrozumienia, zostało poprzedzone zarysem teorii sygnikatywnego milczenia oraz miejscem prawa doń dla świadka we współczesnym sądownictwie, głównie okcydentalnym. Celem pozostaje ukazanie oraz uzasadnienie interpretacyjnych alternatyw dla rozpowszechnionego przekonania konotującego skorzystanie z prawa do milczenia z winą.

Proces tłumaczenia jako brakujące ogniwo teorii prawdy

Giulia Cirillo, giulia.cirillo1@gmail.com, Instytut Filologii Angielskiej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Przekład to pojęcie pomost – katalizator komunikacji, spoiwo rozłamu, pochodnia wiodąca przez mrok obcości. W niniejszym wystąpieniu idea tłumaczenia zostanie przeniesiona na grunt dyskusji filozoficznej, by tam raz jeszcze dowieść potencjału swojej semantycznej głębi. Celem prezentacji jest ukazanie, iż każda z pięciu głównych teorii prawdy – korespondencyjna, koherencyjna, pragmatyczna, deflacyjna i semantyczna – zawiera element, który należy utożsamiać z procesem przekładu. W pierwszej kolejności zatem wskazane zostaną kluczowe cechy pozwalające sklasyfikować daną czynność jako rodzaj translacji. Następnie będzie ona zlokalizowana w tekstach uznanych za klasyczne sformułowania każdej teorii – to jest w pracach Bertranda Russella dla teorii korespondencyjnej, Branda Blansharda dla koherencyjnej, Charlesa S. Peirce’a i Williama Jamesa dla pragmatycznej, Gottloba Fregego dla deflacyjnej oraz Alfreda Tarskiego dla semantycznej. Badanie podkreśli szczególne znaczenie przekładu w procesie rozstrzygania kluczowych problemów każdej teorii. Analiza prowadzi do refleksji, iż kluczowy składnik pojęcia prawdy nie leży w świecie zewnętrznym, ale w głębi świadomości każdego podmiotu poznającego, gdzie wrażliwy dotyk percepcji po raz pierwszy natrafia na to, co obce. Przebiegający przez ową granicę proces translacji zostanie wyeksponowany tak, aby jego obecność mogła zostać w pełni uznana i doceniona – co wydaje się konieczne w każdej sytuacji wymagającej pracy tłumacza, ale być może szczególnie wtedy, gdy to właśnie on determinuje sens prawdy.

Sztuka i Braterstwo, czyli Abramowski czyta Tołstoja

Michał Gniadek, michal.gniadek@doctoral.uj.edu.pl, Instytut Filozofii, Wydział Filozoficzny, Uniwersytet Jagielloński

Przedmiotem wystąpienia była analiza eseju „Co to jest sztuka?” Edwarda Abramowskiego w kontekście książki Lwa Tołstoja pod takim samym tytułem. Porównując poglądy tych filozofów, badacze podkreślają zazwyczaj różnice pomiędzy ich koncepcjami. Na przykład Maria Dąbrowska i Andrzej Walicki zwracają uwagę na polemiczny charakter tekstu Abramowskiego, zaś Stanisław Borzym wskazuje raczej na związek jego poglądów z ideami Ruskina, Morrisa i Bergsona. Wydaje się jednak, że istnieją podstawy, by sądzić, że filozofia sztuki Tołstoja nie jest dla Abramowskiego jedynie punktem wyjścia do dalszych rozważań i że podobieństwo ich myśli nie ogranicza się do postulatu bojkotu instytucji państwa. U obu tych autorów mamy bowiem do czynienia ze ścisłą korelacją, jaka zachodzi między sztuką a ogólnoludzkim ideałem braterstwa, który ma się realizować na jej gruncie. Takie postawienie problemu twórczości artystycznej wiedzy – tak Abramowskiego, jak Tołstoja – do uznania, że sztuka nie może być przywilejem wybranej klasy społecznej; konieczna jest zatem jej demokratyzacja, przez co ostatecznie stałaby się ona, wedle Iwaszkiewicza, „ponadludzkim łącznikiem, pobudzicielem mistycznego braterstwa”. Różne ścieżki prowadzą jednak do tego ideału. Jeśli Tołstoj uznaje za wartościowe tylko te dzieła, których treść zależna jest od etyki, to Abramowski reinterpretuje tę ideę, wykorzystując kategorie psychologiczne. Jego zdaniem wszakże, sztuka, jako najbardziej indywidualna sfera ludzkiego życia, daje nam dostęp do rzeczywistości samej w sobie – doświadczając jej pozaintelektualnie, odkrywamy naszą społeczną naturę. I chociaż Abramowski usiłuje uwolnić twórczość artystyczną od wszelkich zobowiązań, skoro jej istotą ma być poznanie agnostyczne, to jednak poznanie to w jego filozofii łączy się stale z ideałem braterstwa. Ostatecznie więc można powiedzieć, że pomimo różnic w samym pojmowaniu sztuki Abramowski, podobnie jak Tołstoj, nadaje jej doniosłe, moralne znaczenie w życiu człowieka.

Zasada „Ought Implies Can” a preskrytywizm Richarda Hare’a

Patryk Popławski, *patryk.poplawski@doktorant.umk.pl*, Katedra Logiki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu <https://www.phd.umk.pl/aah/>

Celem wystąpienia było zaprezentowanie poglądów Richarda Hare’a, które dotyczą zasady „Ought Implies Can” (pol. „Powinność implikuje możliwość”). Zgodnie z moją interpretacją, u autora można odnaleźć mniej popularną wersję tej zasady, a mianowicie taką, w której „can” rozumiane jest analogicznie do możliwości dwustronnej w logice. Twierdzę, że Hare uznaje, iż powinność implikuje, że agent może postąpić zgodnie z powinnością i zarazem może nie postąpić zgodnie z nią. Najpierw przedstawiłem pokrótce teorię Hare’a nazywaną „preskrytywizmem”, wskazując na różnicę między operatorem powinności występującym w roli preskrytywnej a występującym w roli deskrytywnej, a także wskazałem na istotę samego preskrytywizmu. Następnie omówiłem wątek „pytania praktycznego”, który to podejmuje Hare i określiłem, na czym polega związek pytań praktycznych ze zdaniem preskrytywnymi. Potem wyjaśniłem związek pytań praktycznych z zasadą OIC, wskazując, że autor w pewnym sensie broni zasady, którą określam mianem OIC z dwustronną interpretacją „can”. Na koniec odniosłem się krytycznie do koncepcji Hare’a.

Indeks Autorów

Bała M.	11
Cirillo G.	26
Gniadek M.	27
Kośny B.	23
Łukasiewicz D.	13
Makurat-Snuzik H.	24
Mościbrodzki W.	18, 20
Orman E.	17
Popławski P.	28
Prokop A.R.	25
Stachurski M.	22
Woźniczka M.	12

Konrad Dydą

*Prawo i Polityka Wyznaniowa PRL:
Przykład Parafii Bożego Ciała w Bieczu*

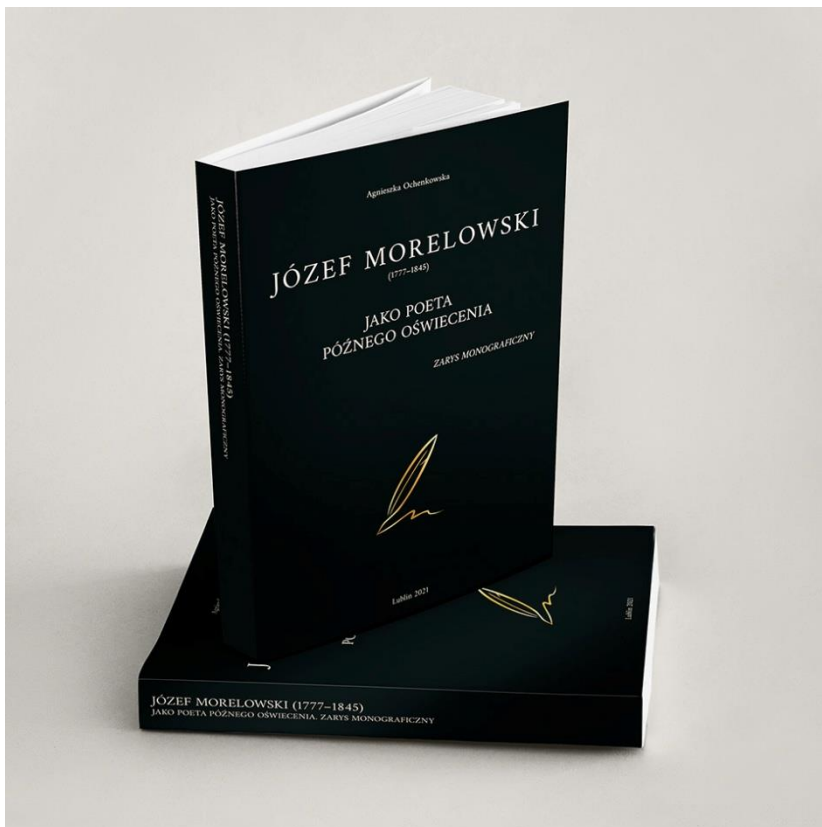

Zamówienia:

- www.wydawnictwo-tygiel.pl
- kontakt@wydawnictwo-tygiel.pl
- tel. 733 933 178 (Alicja Danielewska)
- ul. Głowackiego 35/348, Lublin
- <https://allegro.pl/oferta/prawo-i-polityka-wyznaniowa-prl-dyda-8860052024>

dr Agnieszka Ochenkowska

*Józef Morelowski (1777-1845)
jako poeta późnego oświecenia. Zarys monograficzny*

Zamówienia:

- www.wydawnictwo-tygiel.pl
- kontakt@wydawnictwo-tygiel.pl
- tel. 733 933 178 (Alicja Danielewska)
- ul. Głowackiego 35/348, Lublin
- <https://allegro.pl/oferta/jozef-morelowski-zarys-monograficzny-ochenkowska-11044284183>

Wydawnictwo
TYGIEL

Zapraszamy do zapoznania się z aktualną ofertą
Wydawnictwa Naukowego TYGIEL

kontakt@wydawnictwo-tygiel.pl

www.wydawnictwo-tygiel.pl

© DZIAŁALNOŚĆ

Wydawnictwo

Wydawnictwo Naukowe TYGIEL to podmiot zrodzony z doświadczenia oraz zaangażowania zespołu osób w pełni poświęconych promocji nauki i szeroko rozumianego rozwoju. Publikowane przez nas prace są odzwierciedleniem trendów badawczych oraz zainteresowań naukowych środowiska akademickiego.

© DZIAŁALNOŚĆ

Biblioteka Cyfrowa

Biblioteka Cyfrowa należąca do Wydawnictwa Naukowego TYGIEL zawiera wszystkie publikacje wydawane przez Wydawnictwo. Dodatkowo została przyłączona do Federacji Bibliotek Cyfrowych, dzięki czemu mogą Państwo przeglądać zbiory udostępniane na całym świecie.

© DZIAŁALNOŚĆ

Czasopisma naukowe

Wydawnictwo Naukowe TYGIEL rozpoczęło prace nad kilkoma tytułami czasopism naukowych. Więcej szczegółów wraz z aktualnym stanem prac dostępne jest w zakładce „Czasopisma naukowe”. Osoby zainteresowane współpracą prosimy o kontakt.

28 maja 2022 roku w formie hybrydowej odbyła się XV Ogólnopolska Konferencja Filozoficzna *EPISTEME*. Wydarzenie adresowane było do studentów, doktorantów i pracowników naukowych kierunków humanistycznych.

W tematykę Konferencji wprowadziły na wykłady Gości Honorowych: dr. hab. Macieja Woźniczki, prof. UJD (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie), ks. dr. hab. Macieja Bały, prof. uczelni (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) oraz prof. zw. dr. hab. Dariusza Łukasiewicza (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Wydarzenie pozwoliło na wymianę wiedzy i doświadczeń naukowych między uczestnikami, a także stało się inspiracją do dalszych badań. Uczestnicy Konferencji mieli okazję wysłuchać wystąpień zaproszonych Gości Honorowych, innych prelegentów oraz przedstawić swoje prace w formie wystąpienia ustnego.

Organizatorem spotkania była Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL.

